

Jak občané vnímají demokratické rozhodování a principy související s politikou

Zpráva pro veřejnost o prvních zjištěních (2019/01)

21. 10. 2019

Autoři studie: Jan Šerek

Dana Seryjová Juhová

Lucie Lomičová

Pracoviště: Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Joštova 10, 602 00 Brno

Kontakt: serek@fss.muni.cz

Zpráva byla vytvořena v rámci projektu Psychologické determinanty vnímané demokratické legitimacy (2018-2020) podpořeného Grantovou agenturou České republiky (č. GA18-19883S).

Data a metoda

Analýzy prezentované v této zprávě jsou provedeny na vzorku 220 lidí (41 % mužů; věk od 18 do 82 let s průměrem 32,4).

Účastníci byli osloveni prostřednictvím inzerce na internetu a v novinách.

Sběr dat proběhl v červnu 2019 v prostorách Fakulty sociálních studií MU v Brně, kde účastníci prošli rozsáhlým dotazováním za pomoci počítače.

Co zvyšuje legitimitu politických rozhodnutí?

Jedna z klíčových otázek našeho výzkumu zněla, zda **přímá demokracie** (tj. hlasování všech občanů v referendu namísto rozhodování volenými politiky) a **přítomnost veřejné diskuze** před samotným rozhodnutím zvyšují **legimitu** politických rozhodnutí.

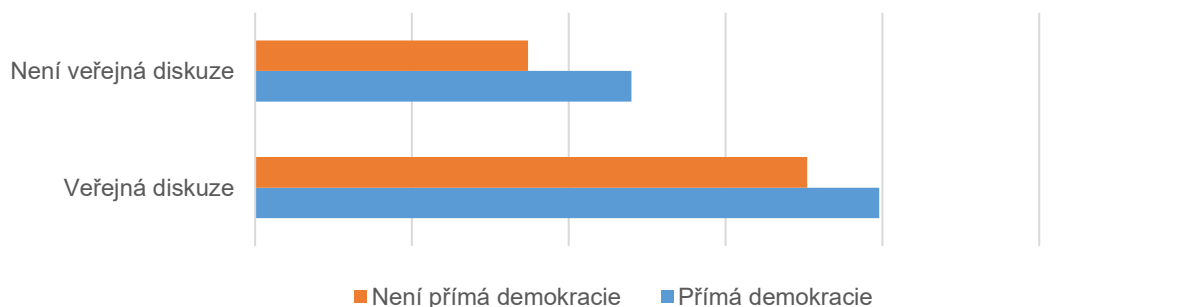
V našem výzkumu jsme účastníky nejprve seznámili s příkladem hypotetického politického rozhodnutí (které se týkalo otázky, jak dosáhnout omezení spotřeby vody na jižní Moravě). Poté jsme je nechali posoudit různé rozhodovací scénáře.

Legimitou máme na mysli to, že občané vnímají politické rozhodnutí jako férové, kvalitní a jsou ochotní jej akceptovat, i když s ním nemusejí souhlasit.

Výsledky ukázaly, že politické rozhodnutí, jemuž předchází veřejná diskuze, je vnímáno jako výrazně legitimnější než rozhodnutí bez veřejné diskuze.

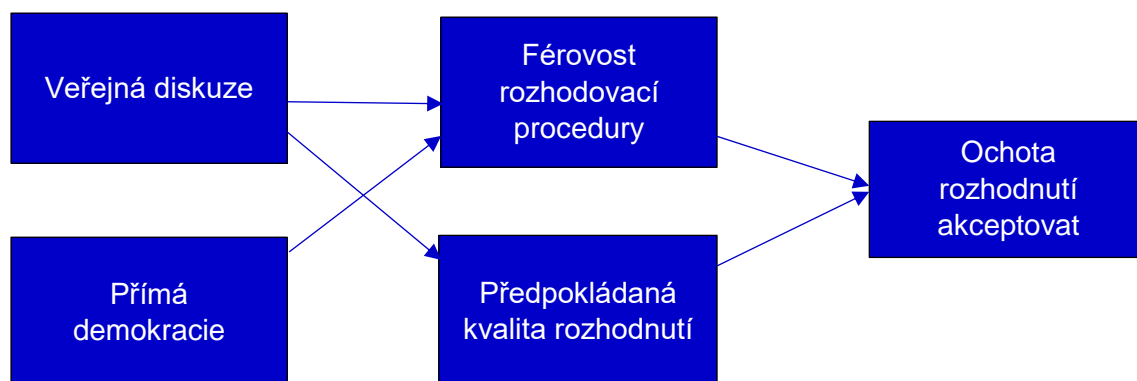
Rovněž politické rozhodnutí přijaté na základě přímé demokracie (referenda) je vnímáno jako legitimnější než rozhodnutí přijaté volenými politiky.

Přítomnost veřejné diskuze má na legitimitu výrazně větší vliv než přítomnost přímé demokracie (referenda).

Jak spolu jednotlivé složky legitimacy souvisejí?

V navazující analýze jsme se podrobněji zaměřili na otázku, jakou cestou přispívala veřejná diskuze a přímá demokracie k vyšší ochotě respondentů politické rozhodnutí akceptovat.

Jak ukazuje výše uvedené schéma, přítomnost veřejné diskuze zvyšovala ochotu akceptovat politické rozhodnutí dvojnásobem: (1) účastníci považovali rozhodnutí, jemuž předcházela veřejná diskuze, za férovější a (2) zároveň se domnívali, že takové rozhodnutí bude kvalitnější.

Oproti tomu přítomnost přímé demokracie (referenda) zvyšovala ochotu účastníků akceptovat rozhodnutí pouze na základě větší vnímané férovosti. Naši respondenti tedy nevěřili, že by přímá demokracie vedla ke kvalitnějším rozhodnutím.

Mění pocit ohrožení vnímání legitimacy?

Svou pozornost jsme dále věnovali otázce, zda zvyšuje pocit ohrožení, spojený s politickým tématem, význam přítomnosti veřejné diskuze a přímé demokracie. Jiným slovy nás zajímalo, zda lidé více vyžadují přítomnost veřejné diskuze a přímého hlasování v situacích, kdy se cítí být ohroženi problémem, o kterém se rozhoduje, než v situacích, kdy je hrozba nízká.

Za tím účelem jsme během výzkumu respondenty náhodně přiřadili k jedné z možných tří podmínek. Problém, jak dosáhnout omezení spotřeby vody na jižní Moravě, jim byl prezentován buď jako (1) důsledek plánované opravy vodovodu (= *žádná hrozba*), nebo (2) mírného rizika sucha (= *mírná hrozba*), nebo (3) vysokého rizika extrémního sucha (= *vysoká hrozba*).

Výsledky ukázaly, že úroveň hrozby související s problémem nijak neovlivnila význam připisovaný veřejné debatě či přímé demokracii. Zdá se tedy, že lidé mají poměrně stabilní představy o důležitosti veřejné debaty a přímé demokracie pro legitimitu politického rozhodování. Tyto představy se nezdají být příliš ovlivněny momentální úrovní hrozby, která je s problémem spojená.

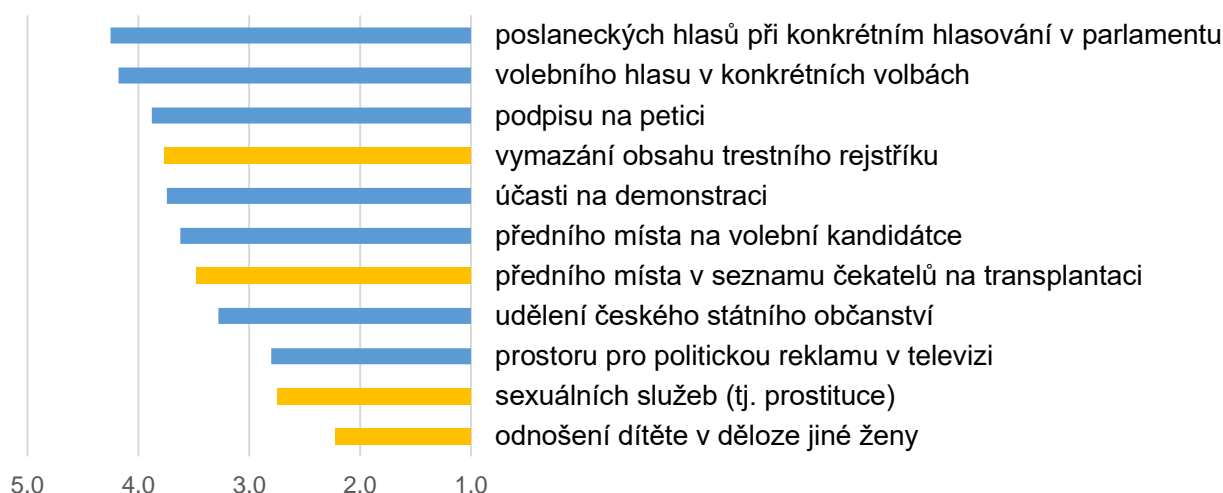
„Žebříček“ politických principů

V další části našeho výzkumu jsme se věnovali otázce, které politické principy považují respondenti za nepřekročitelné a u kterých jsou naopak ochotní tolerovat jejich občasná porušení.

Za tímto účelem jsme využili metodu, v rámci které si respondenti měli představit a vyjádřit svůj postoj k situaci, kdy je určitý politický princip předmětem obchodování (tj. člověk zaplatil či dostal zapláceno za jeho porušení). Celkové skóre pro každou situaci pak vyjadřuje na stupnici 1-5, jak moc člověk považuje obchodování s daným principem za neetické a znepokojující, jak moc by byl ochotný toto obchodování zakázat zákonem a jak moc by byl ochotný protestovat proti obchodování s takovým principem (*vyšší skóre = negativnější postoj k porušení principu*).

Kromě situací z politiky jsme pro srovnání do výzkumu zařadili i čtyři situace související s nepolitickými principy (*v grafu vyznačeny žlutou barvou*).

Nákup a prodej ...

Podle výsledků vnímali respondenti nejkritičtěji (nejnegativněji), pokud by došlo k obchodování v rámci politického hlasování – ať už během voleb nebo v parlamentu. Na pomyslném druhém místě skončilo obchodování s politickou participací (nákup a prodej podpisu na petici či účasti na demonstraci). Tyto výsledky naznačují velký význam přikládaný tomu, aby se politické chování politiků i běžných občanů řídilo jejich vlastními preferencemi a svědomím, nikoli finančními motivy.

Větší benevolence (byť se stále převažujícím kritickým postojem) se naopak objevila v případě obchodování s udělením státního občanství. Poměrně tolerantní byli respondenti vůči obchodování s prostorem pro politickou reklamu v televizi.

Vnímání nepřekročitelnosti politických principů kontrastovalo s vnímáním některých nepolitických etických otázek. Zejména v případě obchodování s náhradním mateřstvím (odnošení dítěte v děloze jiné ženy) a sexuálními službami se u respondentů projevila převažující tendence k benevolenci.

Individuální vnímání politických principů

Za pomoci navazujících dotazníků jsme zjistili některé individuální charakteristiky respondentů a propojili je s jejich vnímáním politických principů.

Kulturní konzervatismus

Konzervativnější respondenti podle očekávání negativněji vnímali některá nepolitická témata. Byli výrazně kritičtější vůči obchodování s náhradním mateřstvím a sexuálními službami a oproti méně konzervativním respondentům měli o trochu větší problém s obchodováním s udělením státního občanství. Na druhou stranu, v případě ostatních témat se rozdíly mezi lidmi s vyšším či nižším konzervatismem nijak neprojevovaly.

Věk

Starší respondenti oproti těm mladším reagovali kritičtěji na obchodování s náhradním mateřstvím a sexuálními službami, což souvisí s jejich vyšším konzervatismem. Objevila se však u nich i větší citlivost na obchodování s politickou participací, předními místy na volebních kandidátkách a prostorem pro politickou reklamu v televizi.

Podpora rovnosti ve společnosti

Respondenti s vyšší podporou rovnosti ve společnosti vnímali kritičtěji než ostatní lidé obchodování s politickou participací, politickým hlasováním, předními místy na kandidátkách a rovněž nepolitické téma obchodování s pořadím v seznamu čekatelů na transplantaci důležitého orgánu. Naopak vnímání dalších témat (prostor pro politickou reklamu, udělení občanství a zbývající nepolitická témata) s podporou rovnosti nesouviselo. Přesto lze říci, že právě podpora rovnosti měla ze zkoumaných individuálních charakteristik respondentů největší význam pro jejich postoj k obchodování s politickými principy.

Podpora demokracie

Obecné přihlášení se respondenta k demokracii jakožto nejlepšímu známému systému vlády s vnímáním porušování politických principů překvapivě příliš nesouviselo. Objevila se pouze souvislost s kritičtějším vnímáním obchodování s volebními hlasy a podpisy na petici, u dalších témat však rozdíly nebyly výrazné. Vyvstává tedy otázka, nakolik je deklarovaná podpora demokracie u občanů provázaná s jejich hlubším chápáním politických principů.